

[CÍM NÉLKÜL]

Nyelvtörténészeink szerint Erdély neve a régi magyar nyelvben erdő előtti, vagy erdőn túli területet jelentő „Erdő-elve” szóból származik.

A 9. században a Kárpát-medencében államot alapító magyarság szálláshelyének azt a részét nevezte így, amely a központi fekvésű Nagy-alföld keleti peremét lezáró erdős hegyvidéken túl a Keleti- és a Déli-Kárpátokig terült el.

Ardeal, Erdély román névalakja feltehetően a magyar elnevezésből ered. A köznyelvben ez a forma még ma is használatosabb, de fokozatosan felváltja a középkori neolatin eredetű Transilvania (Transsylvania) megjelölés. Mind a magyar, mind a román, mind pedig a vitatott eredetű „Siebenbürgen” német elnevezés azonos földrajzi fogalmat jelent, ugyanarra a földrajzi-történelmi tájegységre vonatkozik.

Az Erdély földrajzi határaival egybeeső igazgatási határok korán, már a magyar állam-szervezés első századaiban kirajzolódtak. Az Erdélyi-peremhegység és a Kárpátok között elterülő 65 ezer km²-nyi országrész igazgatásával a király az erdélyi vajdákat bízta meg.

A 16. századig Erdély szerves része volt a középkori magyar királyságnak. Későbbi sorsát meghatározta az a körülmény, hogy a királyi vármegyék érintetlenül hagyták a székely és a szász székek homogén társadalmának autonóm területeit. A hármas területi-igazgatási elhatárolás politikai következményeként hármas rendi tagolódás alakult ki: a három „rendi” nemzet (natio): a vármegyei nemesség, a székely és a szász nemzet. Mindeniknek külön jogrendje volt, sajátos szokásai és egymástól független önkormányzati szervei.

A mohácsi csatavesztés után önállósult Erdély fejedelemség hűbéri függését a török birodalomtól a portának fizetett rendszeres évi adó jelképezte. Szuverén államisága a három rendi nemzet küldötteiből álló diéta, a szabadon választott, államfői hatalmat gyakorló fejedelem személye, az önálló hadsereg, önálló pénzrendszer és széles körű diplomáciai kapcsolatai fejezték ki. Az önálló Erdélyi fejedelemség része volt a hatalmi viszonyoktól függő, területileg koronként változó „Partium” is.

A „Diploma Leopoldinum” elfogadása (1691) változást hozott az Erdélyi fejedelemség politikai státusában. Formailag megmaradt önállósága, valójában a Habsburg Birodalom elhanyagolt keleti provinciája volt.

A 18. század végén lett politikai tényező a számbelileg megerősödött románság. 1790-ben, a nagyjából egyházi értelmiségi réteg megfogalmazta a Supplex Libellus Valachorum című nevezetes kiáltványát, s ebben azt követelte, hogy egyenjogú nemzetiségként ismerjék el a románokat. Ebben a követelésben a nemzet etnikai fogalomként jelentkezett, nem mint a jogállapotot jelentő, etnikai hovatartozástól független nemzet-fogalom. Nem kétséges, hogy ez a követelés ellentétben állott az érvényben lévő rendi alkotmánnyal, amiből természetesen következik, hogy a nemesség, a székelyek és a szászok véleménykülönbség nélkül elutasították. A rendi társadalomszerkezetben a magyart, a székelyt, a szászt, ha jobbagy volt, éppúgy nem tekintették a rendi nemzethez tartozónak, mint a román anyanyelvűt.

Reformokra, a polgári jogegyenlőségre épülő új alkotmányra lett volna szükség ahhoz, hogy az egyenlő szabadságjogokat élvező magyarok, székelyek, szászok és románok nemzet-tömörülhessenek. Gyökeres reformok helyett a vita csupán a nyelvhasználat kérdésére korlátozódott. A három nyelvhasználati jog körül kirobbant 19. század közepére még jobban kiélezte a nemzetiségi ellentéteket. A mérsékelt hangú Stephan Ludwig Roth 1842-ben kiadott röpiratának nem volt foganatja. A három erdélyi nemzet viszonyának további romlását a nyelvharccal párhuzamosan fokozta az az ugyancsak szenvedélyes vita, amelynek célja Erdély és Magyarország uniója volt.

A szabadságharcot követő osztrák katonai megszállás után a vitás kérdések rendezésére alkalmat kínált az 1863–64. évi nagyszebeni országgyűlés, az egyetlen, amelynek résztvevőit az állampolgári jogegyenlőség alapján választották meg. A majdnem egy évig tartó ülészen az erdélyi országgyűlés két törvényt fogadott el: az első a román nemzet és vallásainak egyenjogúságát szavatolta, a második a három országos nyelv használatára vonatkozott a közhivatalokban és a közlekedésben. Erdély történetében a nagyszebeni országgyűlés volt az egyetlen fórum, ahol egyenrangú állampolgárként tanácskozhattak és határozhattak a magyarok, a szászok és a románok. Azzal, hogy a három népcsoport képviselői közös egyetértéssel kimondták a teljes nemzeti egyenjogúságát, kizárva bármelyik nemzet szupremáciáját, a közös együttélés örök érvényű normáját fogalmazták meg.

A szebeni határozatok gyakorlati megvalósulását megghiusította az 1867. évi kiegyezés. Ennek értelmében a császár, mint Magyarország királya és Erdély nagyfejedelemé az 1848-as, Erdély unióját helyreállító törvényt ismerte el, következésképpen a szebeni országgyűlésen elfogadott törvények hatályukat veszítették.

Kétségtelen, hogy a kiegyezést követő időszak meggyorsította a gazdasági élet fellendülését Erdélyben. A gazdasági és a kulturális fejlődés pedig előnyösen hatott a közállapotokra s ez máig is érzékelhető. Az unió hátrányos hatásai legszembetűnőbben a nemzetiségi szabályozásban, Magyarország és Erdély nemzetiségi politikájában jelentkeztek. A magyarországi politikai közvélemény nem értette, nem ismerte fel azt a realitást, miszerint minden olyan szemlélet, terv, intézkedés, amely nem biztosítja mindhárom nemzet teljes egyenjogúságát, csak tovább élezi a nemzetiségi ellentéteket.

1878-ban, az európai hatalmak berlini kongresszusa elismeri a két román fejedelemség egyesülésével létrejött új állam, Románia függetlenségét. Az új állam belpolitikai és diplomáciai tevékenységének egyik legfőbb célkitűzése, szinte az állami lét első pillanatától, mint legszentebb nemzeti cél, az volt, hogy Erdély és Magyarország románlakta területeit megszerezze és saját területéhez csatolja. A felelős román politikusok azzal is tisztában voltak, hogy e cél elérésének előfeltétele az Osztrák–Magyar Monarchia hatalmának hanyatlása, összeomlása lehet.

Az első jelentős diplomáciai lépés, amely Erdély megszerzésére irányult, Romániának az Osztrák–Magyar Monarchiával hadban álló államok szövetségéhez való csatlakozása volt 1916-ban.

Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlása után, a Magyar Köztársaság kormánya megegyezésre törekedett a nemzetiségekkel és rokonszenvezett azzal a gondolattal, hogy Erdély a három nemzet demokratikus szövetsége alapján függetlenné váljon.

A sikertelenül végződő Jászi Oszkár–Iuliu Maniu vezette tárgyalások után az erdélyi románság képviselői, francia biztatásra és tanácsra 1918. december 1-én megszervezték a gyulafehérvári nagygyűlést. Az itt elhangzott nyilatkozat igen megkönnyítette a román kormány diplomáciai akcióját a későbbi párizsi béketárgyalásokon. A gyulafehérvári határozatok III. szakaszában a szövegezők azt is kifejezésre juttatják, hogy az erdélyi románság az egyesülést csak olyan Romániával óhajtja, amely biztosítja a nemzeti törekvések beteljesedését és Erdély valamennyi népcsoportjával való harmonikus együttműködés feltételeit.

A nagygyűlésen választott Kormányzó Tanács, mint az erdélyi románok egyedül jogos képviselői szerve, kiáltványban szólította fel Erdély lakosságát, hogy minden kapcsolatot szakítson meg a budapesti kormánnyal. Az Erdélybe nyomuló királyi román hadsereget követve irányítása alá rendelte a közhivatalokat, egyedüli hivatalos nyelvvé nyilvánította a román nyelvet. Az okkupációval és annektálással szemben az erdélyi magyarság későn hallatta a szavát. Az autonóm Erdély gondolatát csak Gyárfás Elemér vetette fel, de támogatásra az erdélyi szászoknál sem talált.

A trianoni békeszerződés 102 ezer km²-t juttatott Romániának.